

SANAYİ İŞLETMELERİNDE TİCARİ İŞLETME REHNI ÜZERİNE

(Ticari İşletme Rehni Kanunu Ek Madde 2)

Doç. Dr. İlhan Helvacı *

I-Giriş

Ticari İşletme Rehni Kanunu'nun 3. maddesinin 2. fıkrasındaki düzenlemeye göre ticari işletme rehninde ticaret unvanının, işletme adının ve rehni tesis edildiği sırada işletmenin faaliyetine tahsis edilmiş olan makine, araç, alet ve motorlu nakil araçlarının (tüm taşınır işletme tesisatının) rehne konu edilmesi şarttır¹. Bunlar ticari işletme rehninin zorunlu unsurlarıdır. Tarafların bu unsurlardan herhangi birini ticari işletme rehninin dışında tutmaları mümkün değildir.

Ticari işletme rehninin bu zorunlu unsurları, onun uygulamada pek tercih edilmemesine neden olmuştur. Gerçekten de bir kişinin, ticari işletmesi üzerinde rehni tesis ederken ticari işletmesinin unvanı, işletme adı ve rehni kurulduğu sırada işletmesinin faaliyetine tahsis edilmiş bulunan bütün makine, araç, alet ve motorlu nakil vasıtaları (tüm taşınır işletme tesisatı) üzerinde rehni kurmak zorunda olması kolaylıkla kabullenebileceği bir husus değildir.

Diğer yandan alacaklılar da, rehni kurulduğu sırada mevcut olup işletmenin faaliyetine tahsis edilmiş bulunan makine, araç, alet ve motorlu nakil vasıtalarının tümünün rehne konu edilmesinin ve bu malvarlığı değerlerinin tümünün ekspertizinin

* İ.Ü. Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Ana Bilim Dalı.

¹ Ticari İşletme Rehni Kanunu m.2/f.2'ye göre kredili satış yapan müesseselerin rehni hakkı münhasıran vadeli satışını yaptığı taşınır işletme tesisatını kapsar.

getirdiği güçlükler nedeniyle ticari işletme rehnini pek tercih etmemişlerdir.

Bütün bu gelişmeleri göz önünde bulunduran kanun koyucu ticari işletme rehninin uygulamada daha çok yer bulmasını sağlamak maksadı ile 23.07.2003 tarihinde kabul edilen, 4952 sayılı "Ticari İşletme Rehni Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"² ile 21.7.1971 tarihli ve 1447 sayılı Ticari İşletme Rehni Kanunu'na yeni bir madde (ek madde 2'yi)³ eklemek yoluna gitmiştir. Böylece kanun koyucu sanayi işletmelerinin ticari işletme rehnine konu edilmesinde, ticari işletme rehninin zorunlu unsurları bakımından bazı sınırlamalar ve bazı kolaylıklar getirmiştir.

Biz bu makalemizde Ticari İşletme Rehni Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 2. maddesinin getirdiği bu değişiklikleri yani sanayi işletmelerinde ticari işletme rehninin gösterdiği özellikleri inceleyeceğiz.

II-Sanayi İşletmelerinde Ticari İşletme Rehninin Özellikleri

1-Genel Olarak

21.7.1971 tarihli ve 1447 sayılı Ticari İşletme Rehni Kanunu'nun "rehnin muhteva ve kapsamı" kenar başlığını taşıyan 3. maddesi şu şekilde kaleme alınmıştır:

"Ticari işletme rehni aşağıdaki unsurları kapsar:

a-Ticaret unvanı ve işletme adı,

b-Rehnin tescili anında mevcut ve işletmenin faaliyetine tahsis edilmiş olan makine, araç, alet ve motorlu nakil araçları,

c-İhtira beratları, markalar, modeller, resimler ve lisanslar gibi sınai haklar.

Taraflar ticaret unvanı, işletme adı ve menkul işletme tesisatı dışında kalan unsurlardan bir veya birkaçını rehnin dışında bırakabilirler.

..."

² RG. 29.07.2003; S: 25183.

³ Hemen belirtelim ki maddenin «ek madde 2» olarak anılmasının sebebi kanunun evvelce numarasız olan «ek maddesi»nin «ek madde 1» olarak numaralandırılmış olmasıdır.

Görüldüğü üzere hükmün 2. fıkrasındaki bu düzenleme gereğince (daha doğrusu hükmün zıt anlamına göre) ticari işletme rehni için ticaret unvanının⁴, işletme adının ve rehni tescili esnasında mevcut ve işletmenin faaliyetine tahsis edilmiş makine, araç, alet ve motorlu nakil araçlarının (menkul işletme tesisatının) rehnedilmesi şarttır. Hemen yukarıda da ortaya konulduğu üzere, bu zorunluluk gerek işletme sahiplerinin, gerekse bankaların uygulamada ticari işletme rehni pek tercih etmelerine neden olmuştur. Kanun koyucu da esasen bu durumu gözlemlemiş ve Ticari İşletme Rehni Kanunu'na bir madde ekleme yoluna giderek sanayi işletmelerinin ticari işletme rehnine konu edilmelerini kolaylaştırmıştır. Şöyle ki: Ticari İşletme Rehni Kanunu'nun ek 2. maddesi şu şekilde kaleme alınmıştır:

“Sanayî işletmelerinde 3 üncü maddenin (b) ve (c) bentlerinde yer alan unsurlardan bir veya daha fazlası rehni konusu yapılabilir, ticarî işletme rehnine konu kredilerle satın alınan makine, ekipman, araç, alet ve cihazlar rehnedilebilir. Rehinli mallar alacaklı-nın belirleyeceği muhtemel rizikolara karşı sigorta ettirilir. Sigorta masraflarının hangi tarafa ait olacağı rehin sözleşmesinde belirtilir.

Sanayî işletmelerinde rehne konu olan varlıkların bir listesi işletmenin yasal defterlerinden işletme veya yevmiye defterinin son sayfasına noter tarafından onaylanarak eklenir. Bu listelerde, rehinli malların özellikleri açıkça belirtilir. Bu işlem rehni devamı süresince her yıl yenilenir.

Ticarî işletme rehnine ilişkin hükümler bu maddeye göre sanayî işletmelerinde yapılan rehinlerde de uygulanır.”

⁴ TTK.m.41/f.1 ve m.42/f.1 gereğince her tacirin kanun hükümleri çerçevesinde bir ticaret unvanı kullanması zorunludur. Ancak işletme adı için böyle bir zorunluluk söz konusu değildir. İşletme adının kullanılması isteğe bağlıdır. Bununla birlikte işletme adı kullanılmakta ise bunun da ticaret siciline tescil edilmesi şarttır (TTK.m.55). İşletme adının kullanıldığı hallerde ticari işletme rehni için işletme adının da rehne dahil edilmesi zorunludur. Ayrıca hatırlatmak gerekir ki, esnaf bakımından ticaret unvanı kullanılması söz konusu değildir. Ancak esnaf, bir işletme adı kullanıyorsa bunun da rehne dahil edilmesi şarttır. Bu yönde bkz. Ali Erten; *Bankacılık Uygulamasında Ticari İşletme Rehni*, Ankara, 2001, s: 27-28; Şaban Kayıhan; *Ticari İşletme Rehni*, İstanbul, 1996, s: 32; Abuzer Kendigelen (Hüseyin Ülgen / Ömer Teoman / Mehmet Helvacı / Aslan Kaya / Füsün Nomer Ertan); *Ticari İşletme Hukuku*, İstanbul, 2006, s: 190, no: 579.

Görüldüğü üzere kanun koyucu hükmün 1 fıkrasındaki düzenlemesi ile sanayi işletmelerinin⁵ rehninde, ticari işletme rehninin zorunlu unsurlarının kapsamını daraltma yoluna gitmiştir.

Hükmün 2. fıkrası da sanayi işletmelerinin rehnine iki noktada farklı bir düzenleme getirmiştir. Bunlardan biri rehin konusu malvarlığı değerlerinin sigortalanmasına ilişkindir. Diğer düzenleme ise rehne konu edilen malvarlığı değerlerinin bir listesinin işletmenin yasal defterlerinden işletme veya yevmiye defterinin son sayfasına noter tarafından onaylanarak eklenmesine ve bu işlemin her yıl yenilenmesine ilişkindir.

Hemen aşağıda öncelikle Ticari İşletme Rehni Kanunu'nun ek 2. maddesi ile sanayi işletmelerinde ticari işletme rehni tesisi bakımından getirilen kolaylıkları, daha sonra rehin konusu malvarlığı değerlerinin sigortalanmasına ilişkin düzenlemeyi, ardından da rehin bakımından aleniyetin sağlanmasına ilişkin (ek) düzenlemeyi ele alacağız.

2- Özel Olarak

a- Zorunlu Unsurların Kapsamının Daraltılması

Ticari İşletme Rehni Kanunu'nun 3. maddesinin 2. fıkrası uyarınca bir ticari işletme rehninde tarafların kendi aralarında anlaşarak ticari işletmenin unvanını, işletme adını (TİRK.m.3/f. 1, bent a) ve rehni kurulduğu sırada işletmenin faaliyetine tahsis edilmiş bulunan makine, araç, alet ve motorlu nakil vasıtala-

⁵ Ticari İşletme Rehni Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, sanayi işletmesinden ne anlaşılması gerektiği hususunda herhangi bir açıklamada bulunmamıştır. Bununla birlikte bu hususta 6948 sayılı ve 17.04.1957 tarihli Sanayi Sicili Kanunu'nun (RG. 24.04.1957; S: 9593) "Bir maddenin vasıf, şekil, hassa veya terkihini makine, cihaz, tezgâh, alet veya diğer vasıta ve kuvvetlerin yardımı ile veya sadece el emeği ile kısmen veya tamamen değiştirmek veya bu maddeleri işlemek suretiyle devamlı ve seri halinde imal veya istihsal eden yerlerle madenlerin çıkarılıp işlendiği yerler (Sanayi İşletmesi) ve buralarda yapılan işler (sanayi işleri) sayılır. Devamlı ve seri halinde tamirat yapan müesseselerle elektrik veya sair enerji istihsal eden santraller, gemi inşaatı gibi büyük inşaat yerleri de bu madde şümulüne girer. El ve ev sanatları ile küçük tamirhaneler bu kanuna tabi değildir. Ancak bunlardan teşkilât, imal ve istihsal ettiği madde nevi ve miktarı bakımından bu kanuna tabi olacakları İktisat ve Ticaret Vekâleti tâyin ve ilân edebilir." şeklindeki 1. maddesinden yararlanılması mümkün olsa gerekir. Ayrıca bkz. ve krş. 18.05.2004 kabul tarihli, 5174 sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu m.5/f.7 ve f.8 (RG. 01.06.2004; S: 25479). Bu yönde bkz. ve krş. Sabih Arkan; *Ticari İşletme Hukuku*, 8. Bası, Ankara, 2005, s: 53, dn: 2.

rını (TİRK.m.3/f.1, bent b) rehni kapsamında tutmaları mümkün değildir. Bunlar ticari işletme rehni zorunlu unsurlarıdır. Ancak taraflar (anılan zorunlu unsurlara ilaveten) ih-tira beratları, markalar, modeller, resimler ve lisanslar gibi sınai hakları (TİRK.m.3/f.1, bent c) ticari işletme rehni kapsamına alıp almamakta tümüyle serbesttirler⁶.

Ticari İşletme Rehni Kanunu'nun ek 2. maddesinin 1. fıkrasının getirdiği düzenlemeye göre ise, sanayi işletmeleri üzerinde ticari işletme rehni tesis edilirken tarafların kanunun 3. maddesinin 1. fıkrasının (b) ve (c) bentlerinde yer alan bu zorunlu unsurlardan sadece bir veya birkaçını rehne konu etmeleri mümkündür. Mesela tarafların sanayi işletmesinin sadece makinele-rini (bir veya birkaç makinesini) ya da motorlu nakil vasıtalarını ya da sadece araç veya aletlerini rehne konu etmeleri mümkün olduğu gibi; sadece patent veya sınai modelleri rehne konu et-mekle yetinmeleri de mümkündür. Hatta sadece ticarî işletme rehni ile teminat altına alınan kredilerle satın alınan makine, ekipman, araç, alet ve cihazların da rehne konu edilmesi müm-kündür.

Bununla birlikte, ticari işletmenin (sanayi işletmesinin) unvanının ve kullanılmakta ise işletme adının rehni kapsamında dışında tutularak sadece makineler ya da sadece patent veya sınai modeller üzerinde ticari işletme rehni tesisi mümkün değildir. Zira dikkat edilecek olursa, incelemekte olduğumuz ek madde 2'de kanun koyucu sanayi işletmelerinin rehni tarafların 3. maddenin sadece (b) veya (c) bentlerinde yer alan unsurlardan bir veya birkaçını rehne konu etme yoluna gidebileceklerini belirtmekle yetinmiş ve 3. maddenin (a) bendindeki ticaret unvanı ve işletme adı hakkında herhangi bir açıklamada bulunmamıştır. Böylece bu düzenlemenin zıt anlamından, kanunun, ticaret unvanını ve kullanılmakta ise işletme adını sanayi işletmelerinde ticari işletme rehni zorunlu unsurları olmaktan çıkarmadığı sonucuna varılması gerekir⁷.

Ticari İşletme Rehni Kanunu'nda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un hem genel gerekçesi, hem de 2. maddesinin ge-

⁶ Bununla birlikte Ticari İşletme Rehni Kanunu'nun 2. maddesinin "Ancak, kredili satış yapan müesseselerin rehin hakkı münhasıran vadeli satış yapmış olduğu 3. maddenin (b) fıkrasında zikredilen hususat üzerinde tesis edilir." şeklindeki hükmü uyarınca kredili satış yapan müesseseler lehine tesis edilecek ticari işletme rehinlerinin münhasıran vadeli satışa konu olan taşınır işletme tesisatını kapsayacağı gözden uzak tutulmamalıdır.

⁷ Aksi kanıda bkz. Kendigelen, a.g.e., s: 189, no: 575.

rekçesi bu düşüncemizi teyit etmektedir. Genel gerekçede bu değişiklik ile ilgili olarak aynen şu açıklamalara yer verilmiştir:

“ ... küçük ve orta ölçekli ... işletmelerin içinde buldukları olumsuzluklardan kurtarılabilmesi için, korunmaları, teşvik edilmeleri, çeşitli ayrıcalıklar ve muafiyetlerle desteklenmeleri gerekli görülmektedir. Bugün, bu kesimin önemli sorunlarından birisi de bankalardan alacakları krediler için teminat oluşturmada karşılaştıkları zorluklardır. Ülkemizdeki toplam işletmelerin % 99'unu teşkil eden bu işletmeler, sürekli olarak düşük öz kaynaklarla çalıştıklarından, işletmeleri dışındaki menkul ve gayrimenkul mallara kaynak ayıramamaktadır. Bu nedenle; küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerini kısa, orta ve uzun vadeli yatırım ve işletme kredileriyle destekleyen Türkiye Halk Bankası ile diğer bankalardan bu kesimin alacağı teşvikli ve teşviksiz kredilere teminat teşkil etmek üzere, işletmelerinde mevcut varlıkları veya alacakları çeşitli makine ve ekipmanlar üzerine, krediye yetecek miktara kadar rehin tesisine imkân verecek yeni bir düzenlemeye gidilmesi zorunluluk arz etmektedir. Öte yandan, sanayi işletmelerinde rehin tesis etmek isteyenlerin, rehnin tesis sırasında, menkul işletme tesisatından bir bölümünü rehne konu edebilme imkânı getirilerek hareket serbestisi verilmektedir... Bu suretle, kolaylaşacak olan teminat oluşturma imkânı ile küçük ve orta ölçekli işletmelerin üretim kalite ve standartlarını artırmaları, Avrupa Birliği içinde rekabet edebilir bir duruma gelmeleri ve ihracata katılmak suretiyle ülke ekonomisine faydalı olmaları sağlanacaktır. Diğer taraftan, işletmenin bir kısım menkul... (işletme) “... tesisatı üzerinde rehin tesis ... imkânı getirilmiş olması, ülkemiz üretim ve istihdamının artırılmasını teşvik edecektir...”

Madde 2'nin gerekçesinde ise aynen şu açıklamalara yer verilmiştir:

“Madde ile; sanayi işletmelerinde menkul işletme tesisatına dahil olan makine, araç, alet ve motorlu nakil vasıtalarının tümünün rehin sözleşmesinde gösterilmesi zorunluluğu kaldırılmakta ve tesisatın her bir parçasının rehne konu edilebilmesi imkânı getirilmektedir. Bu sayede işletmenin, mevcut mal varlığını rehin göstermeksizin kredi almasına imkân sağlanmaktadır...”

Diğer yandan Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu'nun Ticarî İşletme Rehni Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı'na ilişkin olarak

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na sunduğu raporda da aynen şu açıklamalara yer verilmiştir⁸:

“... Mevcut ticarî işletme rehni kanununa göre sanayicilerimizin ellerindeki sabit tesisler ile diğer mallarının tamamını rehin ederek kredi alabildikleri, Firmalarımızın kredi ihtiyaçlarının giderilmesinde bir makine alımı için yapılan borcun boyutuna bakılmaksızın sanayicinin bütün mal varlığına rehin ... ve ipotek konulduğu, Bu durumun firmalara harçlar başta olmak üzere ek malî yükümlülükler getirdiği ve firmalarımızın işletme yapısını olumsuz yönde etkilediği belirtilmiştir.

Kanun Tasarısı ile;... Sanayî işletmelerinde rehin tesis etmek isteyenlere rehnin tesisi sırasında menkul işletme tesisatından bir bölümünü rehne konu edebilme imkânı getirilerek hareket serbestisi verilmiş ...”(tir) ⁹.

Görüldüğü üzere bütün bu açıklamalar, sanayi işletmelerinde sadece taşınır işletme tesisatının tümünün rehne konu edilmesine ilişkin zorunluluğun sona erdirildiğini, halbuki ticaret unvanının ve varsa işletme adının ticari işletme rehninin zorunlu unsuru olarak kalmaya devam ettiğini ortaya koymaktadır.

Nitekim Ek madde 2'nin son fıkrasında da ticari işletme rehnine ilişkin hükümlerin bu maddeye göre sanayi işletmeleri üzerinde kurulacak ticari işletme rehinleri bakımından da uygulama alanı bulacağı belirtilmiştir. Kanımızca hükmün bu dü-

⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu, 16.7.2003, Esas No: 1/639, Karar No: 26, (S. Sayısı: 234).

⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Ticarî İşletme Rehni Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ve Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu raporu müzakere edilirken Tasarının tümü üzerinde, Adalet ve Kalkınma Partisi Grubu adına, Gaziantep Milletvekili Fatma Şahin söz almış ve aynen şu açıklamalarda bulunmuştur: “ ... küçük ve orta ölçekli işletmeler ... banka kredisi almak istedikleri zaman, çok az bir özsermayeyle hareket ettiklerinden, karşılığında gösterecek gayrimenkulleri de olmadığından banka kredilerinde teminat sıkıntıları yaşandığı gözlenmiştir. KOBİ.'lere serbestlik getirmek ve işverenlerimizin rahat hareket alanı bulması açısından bu tasarı getirilmiştir. Banka kredi teminatlarına başvurulduğunda, daha önceki düzenlemeye göre, bir makine veya teçhizat aldığınız zaman bunun karşılığında bütün işletmenizi rehin olarak göstermek durumundaydınız. Getirilen bu tasarıyla -şu anda almış olduğunuz makinenin bedeli neyse- işletmenizdeki herhangi bir makineyi rehin olarak gösterebiliyorsunuz veya yeni aldığınız makineyi de rehnedebiliyorsunuz. Böyle bir elastikiyet, böyle bir serbestlik getirilmesini, KOBİ.'lerimizin önünü açma adına, çok önemsedığımızı bildiriyoruz...” (TBMM Genel Kurul Tutanağı, 22. Dönem, 1. Yasama Yılı, 110. Birleşim, 23/Temmuz /2003 Çarşamba).

zenlemesi de ticaret unvanının ve varsa işletme adının sanayi işletmelerinde ticari işletme rehninin zorunlu unsuru olarak kalmaya devam ettiğini teyit etmektedir.

b- Rehnedilen Malvarlığı Değerlerinin Sigortalan-masına İlişkin Düzenleme

Ticari İşletme Rehni Kanunu'nun ek 2. maddesinin 1. fıkrasının 2. ve 3. cümlesinde şu düzenlemeye yer verilmiştir:

"Rehinli mallar alacaklının belirleyeceği muhtemel rizikolara karşı sigorta ettirilir. Sigorta masraflarının hangi tarafa ait olacağı rehin sözleşmesinde belirtilir."

Hükmün bu düzenlemesi ile sanayi işletmelerinde ticari işletme rehnine gidildiğinde, rehin konusu malvarlığı değerlerinin (makine, araç, alet, ekipman veya cihazların) muhtemel rizikolara karşı sigorta ettirilmesi öngörülmüştür. Bu gibi hallerde, sigorta masraflarının hangi tarafa ait olacağı hususunun da rehin sözleşmesinde gösterilmesi gerekecektir. Ancak rehin konusu malvarlığı değerlerinin sigortalanmaması halinde bunun rehin sözleşmesinin geçerliliğini etkileyeceği düşünülmemelidir. Zira hüküm kanımızca bir düzen hükmüdür.

Esasen hükmün bankacılık uygulaması bakımından yeni bir hüküm olarak nitelendirilmesi mümkün değildir. Zira bankalar ticari işletme rehni uygulamalarında, diğer tüm rehin uygulamalarında da görüldüğü üzere, hem rehin konusu malvarlığı değerlerini muhtemel tüm risklere karşı sigortalatmakta, hem de bu sigorta masraflarının (sözleşme masraflarının, sigorta primlerinin) rehin sözleşmelerine (daha doğrusu genel işlem şartlarına) koydukları hükümlerle rehin veren kişiden (ki bu kişi genellikle kredi müşterisi olarak karşımıza çıkmaktadır) tahsili yoluna gitmektedirler¹⁰.

¹⁰ Bankaların ticari işletme rehni sözleşmelerinde genellikle şu tarz hükümlere yer verilmektedir: "... lehine, üzerinde rehin tesis etmiş olduğum ticari işletmeme dahil unsurlar ... tarih ve ... no'lu sigorta poliçesi ile ... şirketine sigorta ettirilmiştir. Sigorta poliçelerini ... bir zeyilname ile ciro ve devretmeyi, müddeti biten sigortaları yenilemeyi kabul, beyan ve taahhüt ederim. Sigorta ettirtmediğim, mevcut sigortaları devretmediğim ve müddeti bitenleri yenilemediğim takdirde, tarafıma ... bir ihtara lüzum kalmaksızın bütün masraf ve primleri bana ait olmak üzere ... tarafından sigorta yaptırılmasını kabul, beyan ve taahhüt ederim. Sigorta primlerinin zamanında ödendiğini tevsik etmeyi, zamanında ödenmeyen primlerin hesabıma ... tarafından ödenmesini, sigorta muamelelerinin tamamen yapılmamasından veya gecikmesinden doğacak sorumlulukların tarafıma ait olacağını kabul, beyan ve taahhüt ederim. Ticari işletmenin veya münferit unsurlarının değerlerini

c- Aleniyete İlişkin Düzenleme

Ticari İşletme Rehni Kanunu'nun ek 2. maddesinin 2. fıkrasında şu düzenlemeye yer verilmiştir:

“Sanayî işletmelerinde rehne konu olan varlıkların bir listesi işletmenin yasal defterlerinden işletme veya yevmiye defterinin son sayfasına noter tarafından onaylanarak eklenir. Bu listelerde, rehinli malların özellikleri açıkça belirtilir. Bu işlem rehnin devamı süresince her yıl yenilenir.”

Görüldüğü üzere hükmün bu düzenlemesi gereğince sanayi işletmeleri üzerinde ticari işletme rehni kurulurken rehne konu edilen malvarlığı değerlerinin bir listesinin yapılması, bu listede rehinli malların özelliklerinin açıkça belirlenmesi ve bu listenin işletmenin yasal defterlerinden işletme veya yevmiye defterinin son sayfasına noter tarafından onaylanarak eklenmesi gerekmektedir. Ayrıca bu işlemin rehnin devamı süresince her yıl yenilenmesi gerekecektir.

Hükmün amacı kanımızca sanayi işletmelerinde, hangi malvarlığı değerleri üzerinde ticari işletme rehni kurulduğu hususunun tespitini kolaylaştırmak olsa gerekir. Şöyle ki: Aslında rehin hakkının doğumu için sonuçta ticari işletmenin (sanayi işletmesinin) kayıtlı bulunduğu ticaret siciline tescilin şart olduğu açıktır. Böylece üçüncü kişilerin Türk Ticaret Kanunu'nun “aleniyet” kenar başlığını taşıyan 37. maddesinin

“Tescil muamelesinin dayandığı dilekçe, beyanname ve bütün senet ve vesikalar ve ilanları havi gazeteler, üzerlerine sicil defterinin tarih ve numaraları yazılmak suretiyle saklanır.

Herkes ticaret sicilinin münderecatını ve dairede saklanan bütün senet ve vesikaları tetkik edebileceği gibi bunların tasdikli suretlerini de isteyebilir. Bir hususun sicilde kayıtlı olup olmadığına dair bir tasdikname dahi istenebilir.”

şeklindeki 1. ve 2. fıkralarındaki düzenlemeler gereğince, ticaret sicilinin aleniliği ilkesi çerçevesinde¹¹ sicile müracaat ede-

her ne sebeple olursa olsun kısmen veya tamamen kaybetmesi hallerinde sigorta bedellerinin ... tarafından sigorta şirketinden alınmasını ve borçlara mahsup edilmesini, bedel borçlar karşılayamadığı takdirde, kalan miktar için talep tarihinden itibaren ... gün içinde ... kabul edilecek yeni teminat vermeyi veya bu miktarı defaten ödemeyi kabul, beyan ve taahhüt ederim.” (Erten, age, s: 69).

¹¹ Bu konuda bkz. Kendigelen, age, s: 283, no: 836; Arkan, age, s: 239.

rek ticari işletme rehnine konu edilen malvarlığı değerlerinin nelerden ibaret olduğunu öğrenebilmeleri mümkün olacaktır.

Nitekim Ticari İşletme Rehni Hakkında Tüzük'ün "*sicilin aleniliği*" kenar başlığını taşıyan 4. maddesinde de şu hükme yer verilmiştir:

"Ticari işletme rehni sicili alenidir. Herkes sicilde bir kayıt bulunup bulunmadığını ve varsa mahiyeti hakkında sözlü veya yazılı bilgi verilmesini sicil memurundan isteyebilir."

Ayrıca kanımızca da isabetli olan düşünceye göre¹² Ticari İşletme Rehni Kanunu'nun "*rehin sözleşmesinin tanzimi*" kenar başlığını taşıyan 4. maddesinin

"Sözleşmede, rehne dair unsurların tam listesi de ayırt edilmelerini mümkün kılacak özellikleri ile birlikte yer alır."

şeklindeki hükmü gereğince sanayi işletmeleri üzerinde ticari işletme rehni tesis edilirken de rehne konu edilen malvarlığı değerlerinin tam listesinin düzenlenerek rehin sözleşmesine eklenmesi şarttır.

Dolayısıyla ticaret sicilinde yapılacak bir araştırmayla bir sanayi işletmesi üzerindeki rehnin kapsamına hangi malvarlığı değerlerinin dahil olduğu öğrenilebilecektir. Bununla birlikte bu araştırmanın belirli bir zaman alacağı ve bir miktar masrafı gerektireceği açıktır. Zira sicil kayıtlarından suret alınması Ticaret Sicili Tüzüğü'nün 12. maddesi uyarınca harca tabidir.

Kanımızca kanun koyucu Ticari İşletme Rehni Kanunu'nun ek 2. maddesinin 2. fıkrasındaki bu düzenlemesi ile sanayi işletmelerinde rehne konu edilen malvarlığı değerlerinin tespiti bakımından bir kolaylık getirmek istemiştir. Böylece sanayi işletmelerinde ticari işletme rehni tesis edildikten sonra, rehnin hangi malvarlığı değerlerini kapsadığını öğrenmek isteyen üçüncü kişiler, işletmenin işletme veya yevmiye defterleri üzerinde yapacakları basit bir araştırma ile gereken bilgiye sahip olabileceklerdir.

¹² Arkan, age, s: 50; Kayıhan, age, s: 34-35; Seza Reisoğlu; *Ticari İşletme Rehni ve Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar*, Ankara, 1977, s: 15-16; Bu yönde bkz. ve krş. Erten, age, s: 31-32; Doktrinde Bozer / Göle de hangi malvarlığı değerlerinin rehnin kapsamına dahil olduğu hususunun rehin sözleşmesinde belirlenmemiş olması halinde, bu eksikliğin rehin sözleşmesinin düzenlenmesinden itibaren on gün içinde tamamlanabileceğini ancak anılan süre içinde bu eksiklik giderilemeyecek olursa rehin sözleşmesinin geçersiz olacağını ileri sürmektedirler (Ali Bozer / Celal Göle; *Bankacılar İçin Ticaret Hukuku Bilgisi*, Ankara, 2000, s: 33); Aksi kanıda bkz. Kudret Güven; *Ticari İşletme Rehni*, Ankara, 1984, s: 13-14.

Ticari İşletme Rehni Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı'nda bu fıkra için önerilen hükmün incelenmesi ve Komisyon'da bu hüküm için yapılan eleştiriler yaptığımız bu yorumu desteklemektedir. Anılan hüküm Tasarı' da şu şekilde kaleme alınmıştı:

"Rehinli makinelerin üzerine, üçüncü kişiler tarafından kolayca görülebilecek şekilde, rehinli olduğunu belirten ve rehlin devamı süresince sökülüp çıkarılmayacak madeni bir rehin plakası asılır."

Hükümet tasarısındaki bu düzenleme ile rehne konu edilen makinelerin üzerine, üçüncü kişiler tarafından kolayca görülebilecek şekilde, makinelerin rehinli olduğunu belirten ve rehlin devamı süresince sökülüp çıkarılmayacak madeni bir rehin plakası asılması öngörülmüş böylece kamuya açıklığın (aleniyyetin) sağlanacağı düşünülmüştür.

Nitekim madde gerekçelerinde bu hükümle ilgili olarak şu açıklamalara yer verilmiştir:

"...rehinli malların üzerine rehinli olduğunu belirten madeni bir rehin plakasının asılması suretiyle ilgili mal üzerindeki rehne aleniyyet kazandırılması öngörülmektedir".

Ancak Hükümetin teklif ettiği metin Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu'nda değişikliğe uğramış ve halihazırdaki hükmün 2. fıkrasındaki düzenleme getirilmiştir. Zira Kanun Tasarısının 2. maddesinin 4. fıkrası ile önerilen bu hükmün işletmecileri zor durumda bırakacağı, işletmelere verilen siparişlerde caydırıcı bir etken olacağı ve işletmelerde çalışan işçileri olumsuz yönde etkileyeceği düşünülmüştür¹³.

¹³ Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Ticari İşletme Rehni Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ve Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu raporu müzakere edilirken Tasarının tümü üzerinde, Adalet ve Kalkınma Partisi Grubu adına, Gaziantep Milletvekili Fatma Şahin söz almış ve aynen şu açıklamalarda bulunmuştur: "Dördüncü fıkrayı size açıklayacak olursam; işletmede rehnedilen malın üzerinde, üçüncü bir kişi tarafından bakıldığı zaman görülecek, madeni bir levha üzerinde asılı olarak «rehinlidir» yazısının olması gerekiyor. ... çalışan işçinin motivasyonunu kırması açısından, işletmeyi dolaşan müşterilerin orada «rehinlidir» levhasını gördüğü zaman, o işletmenin itibarını ve imajını zedeleyeceğini düşündüğümüzden, ... bu fıkranın maddeden çıkarılmasına oybirliğiyle karar verdik ..." (TBMM Genel Kurul Tutanağı, 22. Dönem, 1. Yasama Yılı, 110. Birleşim, 23/Temmuz /2003 Çarşamba).

Kısacası, kanımızca Ticari İşletme Rehni Kanunu'nun ek. 2. maddesinin 2. fıkrası sanayi işletmesi üzerinde rehin tesis edildiği hallerde, rehlin kapsamına hangi malvarlığı değerlerinin girdiği hususunda bilgi sahibi olmak isteyecek üçüncü kişilere, ticaret sicilinde araştırma yapmak yerine (ya da onun yanı sıra) işletmenin işletme veya yevmiye defteri üzerinde araştırma yapmak imkanını sağlayacaktır¹⁴.

III- Sonuç

Ticari İşletme Rehni Kanunu'na göre, ticari işletme rehninin zorunlu unsurlarından biri işletmenin unvanı, varsa işletme adı bir de rehlin tesis edildiği sırada işletmenin faaliyetine tahsis edilmiş tüm taşınır işletme tesisatıdır¹⁵.

Kanun koyucu Ticari İşletme Rehni Kanunu'na eklediği ek 2. madde ile sanayi işletmelerinin rehninde tüm taşınır işletme tesisatının rehne konu edilmesine ilişkin zorunluluğa son vermiştir. Bu tarz işletmelerin rehninde tarafların anlaşması ile taşınır işletme tesisatından bir veya birkaç tanesinin dahi (bir veya birkaç makine veya cihazın) rehne konu edilmesi mümkündür.

Ek madde 2 sanayi işletmelerinin rehninde, rehne konu edilen malvarlığı değerlerinin sigortalanmasını ve sigorta masraflarının kimin tarafından karşılanacağı hususunun rehin sözleşmesinde belirlenmesini öngörmüştür. Kanımızca bu hüküm bir düzen hükmü olup, buna uyulmaması rehin hakkının doğumuna engel teşkil etmemelidir.

Ticari İşletme Rehni Kanunu ek madde 2 uyarınca sanayi işletmelerinin rehninde rehin konusu malvarlığı değerlerinin bir listesinin işletmenin işletme veya yevmiye defterinin son sayfasına noter tarafından onaylanarak eklenmesine imkan tanınmış; böylece rehlin kapsamına giren malvarlığı değerleri hakkında bilgi edinmek isteyecek üçüncü kişilere, ticaret sicilinde araştırma yapmak yerine (ya da onun yanı sıra) işletmenin işletme veya yevmiye defteri üzerinde araştırma yapmak imkanı sağlanmıştır.

¹⁴ Bu yönde bkz. Kendigelen, age, s: 195, no: 593.

¹⁵ TİRK.m. 2/f.2'deki istisnai düzenleme saklıdır.